

Formalno-prawne aspekty dotyczące zasobów wód podziemnych będące w kompetencji administracji geologicznej szczebla powiatowego i wojewódzkiego

Piotr Herbich¹, Józef Mikołajków¹, Elżbieta Przytuła¹, Małgorzata Woźnicka¹

P. Herbich

J. Mikołajków

E. Przytuła

M. Woźnicka

Selected issues of hydrogeological scope in the work of district and provincial geologist. *Prz. Geol.*, 63: 1404–1409.

Abstract: Hydrogeological problems are present in the district and provincial geologists' activity. Their taking into account is obligatory by the acts of law. The subject matter of the groundwater comes up in case of groundwater intakes (exploitation resources, geological works projects, groundwater withdrawal licenses) as well as in land use and industrial investments activity. In the current activity of the central and local government

offices the essential is the access to the water management data which determines the effective process of issuing the licenses, decisions and agreements.

Keywords: hydrogeology, groundwater resources, groundwater intake

Podstawowym zadaniem państwa w zakresie gospodarki wodnej jest zabezpieczenie potrzeb wodnych ludności i gospodarki, przy jednoczesnym zagwarantowaniu ochrony zasobów wodnych i innych elementów środowiska. Cel ten jest realizowany przez organy administracji rządowej i samorządowej różnego szczebla, które mają w kompetencjach wydawanie szeregu decyzji, pozwoleń i uzgodnień, które dotyczą problematyki hydrogeologicznej. Obowiązki w tym zakresie wynikają z następujących przepisów prawnych:

- ustawa Prawo wodne (Ustawa, 2001),
- ustawa Prawo ochrony środowiska (Ustawa, 2001),
- ustawa Prawo geologiczne i górnicze (Ustawa, 2011)
- ustawa Prawo budowlane (Ustawa, 1994),
- ustawa o ochronie przyrody (Ustawa, 2004),
- ustawa o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Ustawa, 2003),
- ustawa o zapobieganiu szkodom w środowisku i ich naprawie (Ustawa, 2007),
- ustawa o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko (Ustawa, 2008).

Do obowiązków administracji geologicznej szczebla powiatowego i wojewódzkiego zalicza się zwłaszcza działania związane z ustalaniem i eksploatacją zasobów wód podziemnych – dokumentowanie, projektowanie ujęć, wydawanie pozwoleń wodnoprawnych i ochrona wód. Poniżej przedstawiono najważniejsze aspekty formalno-prawne dotyczące wymienionych zagadnień, wskazując równocześnie dostępne źródła informacji dla sprawnego prowadzenia prac w urzędach szczebla powiatowego i wojewódzkiego.

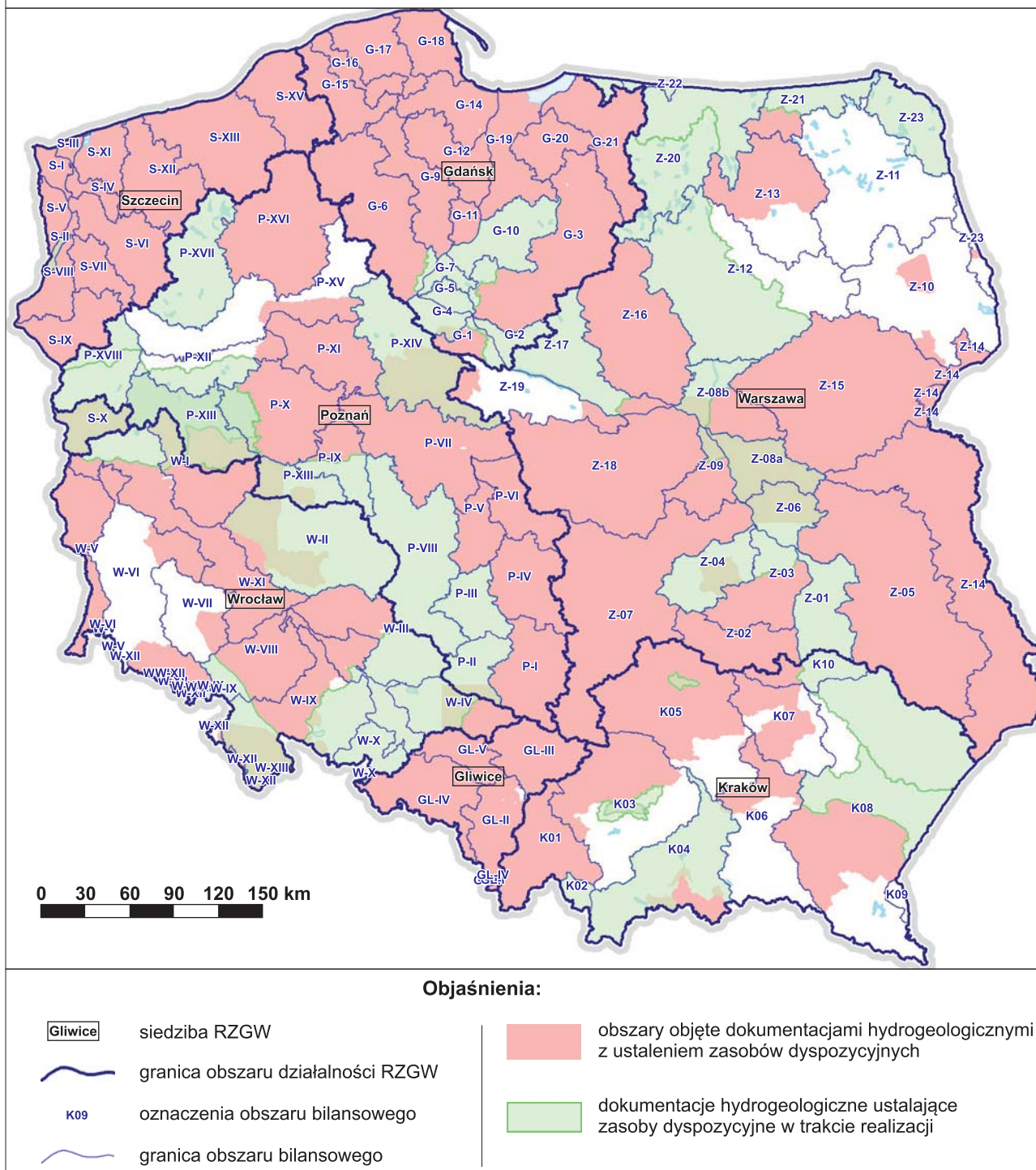
DOKUMENTOWANIE ZASOBÓW WÓD PODZIEMNYCH

Podstawowymi aktami prawnym, regulującymi tryb wykonywania i zatwierdzania oraz zakres wykorzystania dokumentacji hydrogeologicznej ustalającej zasoby dyspozycyjne wód podziemnych są: ustawa Prawo geologiczne i górnicze (Ustawa, 2011), Rozporządzenie Ministra Środowiska w sprawie dokumentacji hydrogeologicznej i dokumentacji geologiczno-inżynierskiej (Rozporządzenie, 2014) oraz ustawa Prawo wodne (Ustawa, 2001). W dostosowaniu do wymogów formalnych i merytorycznych zawartych w przepisach prawa polskiego, implementujących dyrektywy UE (w tym Dyrektywy 2000/60/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 23 października 2000 r. ustanawiającej ramy wspólnotowego działania w dziedzinie polityki wodnej, tzw. Ramowej Dyrektywy Wodnej), na zamówienie ministra środowiska, został opracowany poradnik metodyczny „Metodyka określania zasobów dyspozycyjnych wód podziemnych w obszarach bilansowych z uwzględnieniem potrzeb jednolitych bilansów wodnogospodarczych” (Herbich i in., 2013).

Zgodnie z aktualnie obowiązującymi przepisami prawnymi i wytycznymi wskazanego poradnika metodycznego, w Państwowym Instytucie Geologicznym – Państwowym Instytucie Badawczym w latach 2013–2018 jest realizowany program wykonania 40 dokumentacji hydrogeologicznych ustalających zasoby dyspozycyjne wód podziemnych w obszarach bilansowych. Doprowadzi to do objęcia całego obszaru kraju rozpoznaniem zasobów wód podziemnych (ryc. 1). W ramach działalności państwowej służby hydrogeologicznej w PIG-PIB jest również prowadzone zadanie „Prowadzenie, aktualizacja i udostępnianie bazy

¹ Państwowy Instytut Geologiczny – Państwowy Instytut Badawczy, ul. Rakowiecka 4, 00-975 Warszawa; piotr.herbich@pgi.gov.pl, jozef.mikolajkow@pgi.gov.pl, elzbieta.przytula@pgi.gov.pl, malgorzata.woznicka@pgi.gov.pl.

MAPA STANU ROZPOZNANIA ZASOBÓW DYSPOZYCYJNYCH WÓD PODZIEMNYCH W POLSCE

Ryc. 1. Mapa stanu rozpoznania zasobów dyspozycyjnych wód podziemnych w Polsce. Stan na dzień 12.10.2015 r. (Przytuła, 2015)

danych GIS zasobów dyspozycyjnych i perspektywicznych wód podziemnych dla obszaru Polski” (Przytuła i in., 2013; Przytuła, 2015; Woźnicka, 2015).

Ustalenia zawarte w dokumentacji zasobów dyspozycyjnych, zwłaszcza tych aktualnie wykonywanych, zawierają szereg informacji, których analiza jest podstawą do formułowania wniosków niezbędnych do opracowania dokumentów planistycznych oraz opiniowania, dokonywania uzgodnień i podejmowania decyzji administracyjnych przez

regionalne zarządy gospodarki wodnej, władze wojewódzkie i powiatowe. Informacje te dotyczą w szczególności:

- określania ograniczeń ekologicznych i hydrogeologicznych dla zagospodarowania zasobów wód podziemnych w jednostkach bilansowych (rejonach wodnogospodarczych), uwzględniających cele środowiskowe wyznaczone dla jednolitych części wód podziemnych;
- bilansu wodnogospodarczego wód powierzchniowych, uwzględniającego użytkowanie współwystępujących za-

sobów wód podziemnych i powierzchniowych zlewni rzecznych;

- wskazań hydrogeologicznych do warunków korzystania z wód regionu wodnego i zlewni, określających ograniczenia dla stopnia zagospodarowania zasobów wód podziemnych i uwzględnianych w ramach postępowania administracyjnego w zakresie korzystania z wód podziemnych, w szczególności udzielania pozwoleń wodnoprawnych;

- wskazań hydrogeologicznych do planów gospodarowania wodami na obszarach dorzeczy i programu wodnośrodowiskowego kraju, w zakresie obejmującym zrównoważone wykorzystania zasobów wód podziemnych w warunkach obecnego i przewidywanego zapotrzebowania na wodę do spożycia i produkcji oraz utrzymania wymaganego stanu ekosystemów.

Informacji takich dostarczają zawarte w dokumentacji hydrogeologicznej wyniki modelowych obliczeń filtracji stacjonarnej wód podziemnych w obszarze bilansowym, prowadzonych obligatoryjnie w warunkach symulacji:

- poboru wód podziemnych: aktualnego – rzeczywistego, prognozowanego na kolejny cykl planistyczny gospodarki wodnej, dopuszczalnego pozwoleńmi wodnoprawnymi oraz poboru równego zasobom dyspozycyjnym;

- odnawialności zasobów wód podziemnych: średniej z wielolecia normalnego (rekomendowane jest 30-lecie 1981–2010) i średniej z reprezentatywnego cyklu lat posusznych (rekomendowane są cykle o najniższym w okresie wielolecia obserwacyjnego odpływie podziemnym do rzek, trwające od 5 do 20 lat, zależnie od budowy systemu wodonośnego obszaru bilansowego).

Źródłem informacji wykorzystywanych w planowaniu i zarządzaniu gospodarką wodną są w szczególności modelowe raporty bilansu wodnego oraz mapy, prezentujące:

- regionalne obniżenie zwierciadła wody pierwszego poziomu wodonośnego (PPW), którego kontrola jest podstawą do oceny stopnia spełnienia wymogu zachowania pożądanego stanu chronionych ekosystemów lądowych zależnych od wód, pożądanego produktywności gruntów rolnych oraz potrzeb użytkowników płytkich ujęć wód podziemnych,

- regionalne obniżenie zwierciadła wody użytkowych poziomów wodonośnych, którego monitoring jest prowadzony w aspekcie oceny możliwości zapewnienia określonej pozwoleńmi wodnoprawnym wydajności istniejących ujęć wód podziemnych i oceny stopnia spełnienia przyjętych priorytetów w zaspakajaniu potrzeb wodnych,

- bilans wymiany wód podziemnych i powierzchniowych, który umożliwia ocenę stopnia zachowania przepływu nienaruszalnego w rzece,

- zmiany powierzchni *hydroizohips*, modelowanych poziomów wodonośnych i kierunków przepływu wód podziemnych, zwłaszcza w rejonie kontaktów z zasolonymi wodami wglębnymi, z wodami morskimi, z zanieczyszczonymi wodami powierzchniowymi oraz w rejonie ognisk zanieczyszczenia wód podziemnych.

Zawarte w dokumentacji hydrogeologicznej, wymienione wyżej informacje powinny być możliwie zgodne ze stanem rzeczywistym, a ich zakres i sposób uzyskania – spełniać potrzeby określania warunków korzystania z wód, z uwzględnieniem środowiskowych ograniczeń dla stopnia zagospodarowania zasobów, wymaganych przez aktualnie

obowiązujące przepisy prawa. Spełnienie takiego warunku jest problematyczne zwłaszcza w przypadku dokumentacji hydrogeologicznych wykonanych w okresie przed implementacją dyrektyw unijnych do prawa krajowego. Jeżeli ustalenie zasobów dyspozycyjnych wód podziemnych obszaru bilansowego lub jego części (rejonu wodnogospodarczego) zostało dokonane w oparciu o nieaktualny już stan rozpoznania warunków hydrogeologicznych, hydrologicznych, środowiskowych i zagospodarowania wód podziemnych oraz z wykorzystaniem metodyki badań (m.in. modelu matematycznego), uniemożliwiającej uzyskanie standardu obecnie wymaganych informacji dla planowania i zarządzania w gospodarce wodnej, w myśl art. 93 ustawy Pgg należy dokonywać zmiany dokumentacji, w trybie wykonania dodatkowych prac geologicznych i sporządzenia dodatku do dokumentacji.

UJĘCIA WÓD PODZIEMNYCH

Procedura pozwalająca na zgodne z prawem wykonanie i eksploatację ujęcia wód podziemnych do celów innych niż zwykle korzystanie z wód wymaga kilku kroków formalnych-prawnych i wykonawczych. Na każdym z tych etapów istotne jest dopełnienie wymogów nieopisanych wprost w aktach prawnych, ale wymagających analizy zarówno potrzeb wodnych właściciela ujęcia jak i możliwości eksploatacji wody, uwarunkowań środowiskowych i możliwości zasobowych rejonu. Istotną rolę w tych pracach odgrywa administracja geologiczna, do której zadań należy akceptacja zgłaszanych dokumentów (zatwierdzenie, rejestracja, przyjęcie zgłoszenia) i ewentualne określenie koniecznych zmian oraz uzupełnień, a nawet odmowa akceptacji. Etapy prac, na których istotną rolę powinny odgrywać organy administracji geologicznej obejmują następujące kroki:

1. Opracowanie projektu robót geologicznych

Zakres i forma projektu robót geologicznych, zatwierdzonego przez organy administracji geologicznej, są opisane w Rozporządzeniu Ministra Środowiska z dn. 20 grudnia 2011 r. w sprawie szczegółowych wymagań dotyczących projektów robót geologicznych, w tym robót, których wykonanie wymaga koncesji (Rozporządzenie, 2011). Dla projektów dotyczących wykonania studni lub ujęcia, na tym etapie należy zwrócić szczególną uwagę na ocenę zapotrzebowania na wodę wnioskodawcy, co wynika bezpośrednio z rozporządzenia – określenie celu robót geologicznych (budowę ujęcia o określonej wydajności) oraz opis i uzasadnienie projektowanych otworów/wyrobisk (w tym przypadku studni). Ma to istotne konsekwencje dla wszystkich dalszych kroków związanych z projektowaniem i eksploatacją ujęcia, a także określeniem wielkości eksploatacji do pozwolenia wodnoprawnego i ewentualnie wyznaczenia strefy ochronnej ujęcia. W projekcie powinna być opisana przewidywana konstrukcja studni, dostosowana do określonego zapotrzebowania na wodę. W rozporządzeniu wskazano także na konieczność oceny wpływu oraz potencjalnych skutków zamierzonych robót na obszary chronione, co również wymaga określenia planowanej wydajności studni/ujęcia. Jeżeli ich wpływ będzie negatywny istnieje możliwość niezatwierdzenia projektu. W omawianym akcie prawnym nie wskazano jednak konieczności oceny wpływu zamierzonych robót oraz

skutków ich realizacji (planowanej eksploatacji ujęcia ze wskazaną wydajnością) na innych użytkownikach wód – w tym na ujęcia sąsiadujące z projektowanym. Rolą organu administracji geologicznej jest weryfikacja projektu i zwrócenie uwagi, czy planowane prace i dalsza działalność nie będzie kolidować z prawami już przyznanymi innym użytkownikom wód (zatwierdzone zasoby eksploatacyjne ujęcia, wydane pozwolenia wodnoprawne). Potencjalne „podebranie” zasobów innym użytkownikom może powodować sytuacje konfliktowe i konieczność wypłaty odszkodowań. Nawet obniżenie zwierciadła wody w istniejących ujęciach na skutek powstania leja depresji wokół nowego ujęcia może skutkować roszczeniami związanymi np. z koniecznością ograniczenia eksploatacji, kosztami modyfikacji ujęcia (wymiana pomp, konieczność zmiany ich położenia) czy większymi kosztami (wzrost zapotrzebowania na energię elektryczną). Należy także zwrócić uwagę na zatwierdzone zasoby dyspozycyjne obszaru. Konieczna jest odpowiedź na pytanie, czy zgoda na budowę ujęcia z planowaną wydajnością nie naruszy bilansu wód podziemnych i w sumie z innymi ujęciami nie spowoduje przekroczenia wielkości zasobów dyspozycyjnych. W takim przypadku też istnieje możliwość odmowy zatwierdzenia projektu robót geologicznych.

Dlatego już na etapie planowania prac należy realnie przewidzieć wielkość zasobów eksploatacyjnych ujęcia, jako ilość wody możliwą do pobrania w określonej jednostce czasu, ustalaną dla konkretnego ujęcia. O wielkości zasobów eksploatacyjnych decydują następujące czynniki:

- hydrogeologiczne (wpływ na wydajność i jakość wody) – powinny uwzględniać nie tylko budowę geologiczną i warunki hydrogeologiczne bezpośrednio w miejscu planowanych prac, ale także odnosić się do zasobów dyspozycyjnych obszaru, jak i interferencji z innymi ujęciami w zasięgu oddziaływania;

- środowiskowe – minimalizacja ewentualnych szkodliwych skutków poboru wody dla obszarów chronionych i odpływu podziemnego, zachowanie przepływu nienaruszalnego w ciekach;

- techniczne i ekonomiczne warunki eksploatacji ujęcia.

Projektując ujęcie należy dostosować konstrukcję studni, a co się z tym wiąże potencjalne zasoby eksploatacyjne ujęcia, które powinny być zatwierdzone zgodnie z dokumentacją ustalającą zasoby eksploatacyjne ujęcia do planowanego zapotrzebowania na wodę – obecnego i perspektywicznego. Przy projektowaniu studni należy również wykorzystać zalecenia Polskiej Normy PN-G-02318:1994 Studnie wiercone. Zasady projektowania, wykonania i odbioru (Norma, 1994).

2. Zatwierdzenie projektu robót geologicznych

Organ administracji geologicznej (w zależności od wydajności ujęcia – do 50 m³/h. organem właściwym jest starosta, powyżej marszałek województwa), zatwierdzając projekt robót geologicznych powinien zweryfikować nie tylko zgodność projektu z Rozporządzeniem Ministra Środowiska w sprawie szczegółowych wymagań dotyczących projektów robót geologicznych w tym robót, których wykonywanie wymaga uzyskania koncesji (Rozporządzenie, 2011), ale także ze wskazanym zapotrzebowaniem na wodę i potencjalnymi możliwościami eksploatacji wody w

założonych ilościach w odniesieniu do zasobów dyspozycyjnych obszaru oraz warunkami środowiskowymi – wpływem na ekosystemy zależne od wód podziemnych i potencjalnym oddziaływaniem z innymi ujęciami wód podziemnych. Dlatego już w projekcie robót geologicznych powinien zostać wstępnie określony zasięg oddziaływania ujęcia – przynajmniej przewidywany zasięg leja depresji przy planowanej i maksymalnej eksploatacji. Organ administracji geologicznej zatwierdzając projekt robót geologicznych na wykonanie studni niejako akceptuje (jeżeli warunki hydrogeologiczne na to pozwolą) zgodę na późniejszą eksploatację wód ze założoną wydajnością. W przypadku, gdy na danym obszarze brak jest rezerw zasobów dyspozycyjnych albo przyszła eksploatacja ujęcia ze założoną wydajnością może powodować negatywne skutki dla środowiska (np. dla obszarów chronionych – ekosystemów zależnych od wód podziemnych, podmokłości itp.) lub ograniczyć zasoby istniejących w sąsiedztwie ujęć, organ może odmówić zatwierdzenia projektu robót. Może też wskazać ograniczenia, które powinny być uwzględnione. Nie jest to ujęte w ustawie, ale powinno się również wskazać ograniczenia, które w przyszłości mogą uniemożliwić eksploatację ujęcia z założoną wydajnością.

W tym miejscu pojawia się konieczność analizy obszaru oddziaływania ujęcia, który nie jest zdefiniowany jednoznacznie w żadnym akcie prawnym. Odwołując się do poradnika „Metodyka określania zasobów eksploatacyjnych ujęć zwykłych wód podziemnych” (Dąbrowski i in., 2004), należy wskazać zarówno obszar wpływu ujęcia, czyli obszar, w którym w wyniku eksploatacji wody następuje zmiana parametrów strumienia, takich jak: wysokość hydrauliczna oraz prędkość i/lub kierunek filtracji, a także obszar zasobowy ujęcia, rozumiany jako obszar określony zasięgiem spływu wód podziemnych do ujęcia, w obrębie którego formuje się zasadnicza (przyjmuje się tu 50–70% wielkości zasobów) część zasobów eksploatacyjnych ujęcia. Przy analizie możliwości wykonania i eksploatacji ujęcia należy uwzględnić jego potencjalny wpływ na sąsiednie ujęcia i ewentualne ograniczenie ich zasobów.

3. Wykonanie prac geologicznych, w tym robót geologicznych (studni, ujęcia)

Do zadań organów administracji geologicznej należy również kontrola zgodności wykonywanych prac z zatwierdzonym projektem robót geologicznych. Kontrola powinna podlegać przede wszystkim głębokość i konstrukcja studni.

4. Opracowanie dokumentacji powykonawczej – dokumentacji hydrogeologicznej ustalającej zasoby eksploatacyjne ujęcia

Zgodnie z definicją (Słownik Hydrogeologiczny, 2002) zasoby eksploatacyjne ujęcia to ilość (pobór) wód podziemnych w ujęciu przy określonym sposobie eksploatacji, uwzględniająca ograniczenia związane z wymaganiami ochrony środowiska i warunkami techniczno-ekonomicznymi poboru wody. Wyznaczane są w m³/h i m³/dobę, przy odpowiedniej depresji [m]. Wyznacza się je z jednoczesnym wyznaczeniem obszaru zasobowego ujęcia oraz z uwzględnieniem zasobów dyspozycyjnych. Zasoby eksploatacyjne ujęcia charakteryzują przede wszystkim następujące parametry:

– wydajność w m^3/h – jako ilość wody możliwa do użycia z ujęcia – powinna być określana chwilowa maksymalna wydajność (m^3/h), wydajność średnia dobową – z uwzględnieniem przewidywanego poboru, dla ujęć pracujących w trybie ciągłym – średnioroczna, a dla ujęć pracujących w trybie kampanijnym (np. studnie dla rolnictwa – deszczownie, studnie w zakładach przetwórstwa owocowo-warzywnego itp.) – pobór wyznaczony jako średniodobowy w okresie intensywnego poboru. Tak określone zasoby pozwalają na rzeczywistą ocenę depresji w ujęciu i jego otoczeniu, zasięg leża depresji oraz potencjalne oddziaływanie na środowisko, a także inne ujęcia w zasięgu oddziaływania;

– depresja powodowana poborem wody w ilości równej zasobom. Powinna być ona określona zarówno w ujęciu, jak i w punktach istotnych dla oceny oddziaływania ujęcia, wynikających z ograniczeń ochrony środowiska (np. obniżenie zwierciadła wody w rejonie ekosystemów zależnych od wód podziemnych), a także lokalizacji innych ujęć wód podziemnych, zarówno studni wierconych, jak i aktualnie użytkowanych studni kopanych;

– udział zasobów eksploatacyjnych w zasobach dyspozycyjnych obszaru. To przede wszystkim ocena, czy pobór wód z zaplanowaną wydajnością, po zsumowaniu z czynnymi ujęciami i nieczynnymi, ale posiadającymi aktualne pozwolenia wodnoprawne, nie przekroczy zasobów dyspozycyjnych obszaru.

Planowana eksploatacja ujęcia nie może przekraczać zatwierdzonych zasobów eksploatacyjnych w żadnym wymiarze – dobowym, średniorocznym i średnim dobowym w okresie intensywnego poboru.

5. Wyznaczenie strefy ochronnej ujęcia, szczególnie terenów ochrony pośredniej

Zgodnie z art. 58 ustawy Prawo wodne (Ustawa, 2001) strefę ochronną ujęcia wody ustanawia się na wniosek i koszt właściciela tego ujęcia. Organem właściwym do ustanowienia strefy ochronnej, w postaci aktu prawa miejscowego, jest dyrektor właściwego terytorialnie regionalnego zarządu gospodarki wodnej. Na obszarze strefy ochronnej ujęcia obowiązują nakazy, zakazy oraz ograniczenia użytkowaniu gruntów i korzystania z wody. Ich celem jest zapewnienie odpowiedniej jakości wody ujmowanej dla zaopatrzenia ludności oraz zakładów wymagających wody wysokiej jakości, a także ochrona zasobów wodnych. Teren ochrony pośredniej ujęcia wód podziemnych ma zapewnić zachowanie ich składu chemicznego i jakości w stanie stabilnym, gwarantując pobór wody spełniającej określone wymagania w długim okresie czasu. Strefę ochrony pośredniej wyznacza się w oparciu o okres 25-letniej wymiany wód w warstwie wodonośnej i wskazaniu zarówno granic, jak i wymogów dotyczących ochrony wód na podstawie dokumentacji hydrogeologicznej ujęcia. Przy określaniu granic strefy ochronnej szczególną uwagę należy zwrócić na przyjętą do obliczeń wydajność ujęcia. Wiąże się to z określonymi wcześniej potrzebami wodnymi użytkownika ujęcia oraz z wyznaczonymi zasobami eksploatacyjnymi ujęcia. W dokumentacji trzeba jasno sprecyzować, dla jakich warunków wyznaczano granice strefy ochronnej, czy brano pod uwagę wielkość przewidywanego poboru (pytanie – średniorocznego, czy sezonowego), poboru wg treści pozwoleń wodnoprawnych, czy obliczo-

nych zasobów eksploatacyjnych ujęcia. Dla każdej z tych wartości zasięg strefy ochronnej może być inny.

Częste błędy przy wyznaczaniu stref ochronnych wiążą się z następującymi elementami:

– brakiem szczegółowego kartowania hydrogeologicznego i geologicznego całego obszaru zasilania. Niejednokrotnie analiza warunków hydrogeologicznych jest oparta jedynie na Mapie Hydrogeologicznej Polski w skali 1 : 50 000, z której dane są przenoszone wprost na skalę 1 : 10 000 lub mniejszą, a wartość współczynnika filtracji jest przyjmowana dla całego obszaru zgodnie wynikami uzyskanymi w ujęciu;

– niewłaściwym przyjmowaniem wartości zasobów eksploatacyjnych ujęcia oraz wielkości poboru wód z ujęcia, będących podstawowymi parametrami warunkującymi zasięg obszaru spływu wód do ujęcia i strefy ochronnej;

– brakiem właściwej oceny oddziaływania innych ujęć wód podziemnych (istniejących i planowanych);

– niedostatkiem szczegółowego kartowania sozologicznego na całym obszarze wyznaczonej strefy ochronnej oraz oceny zagrożenia dla wód podziemnych stwarzanego przez poszczególne obiekty, a także wskazań koniecznych działań minimalizujących lub przynajmniej monitorujących oddziaływanie tych obiektów;

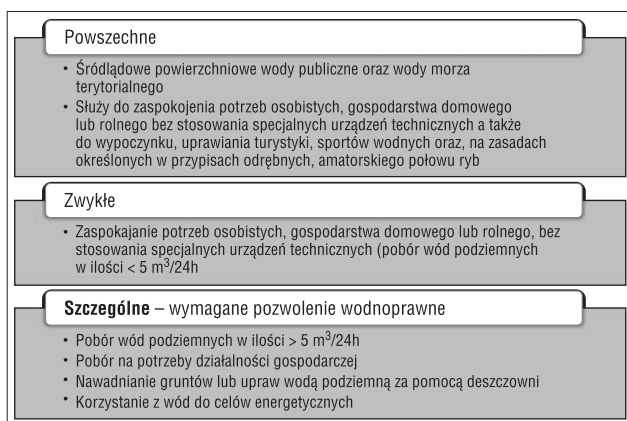
– luką w analizie zysków i strat związanych z wyznaczeniem strefy ochronnej – porównania kosztów wyznaczenia strefy, odszkodowań itp., z potencjalnym wzrostem kosztów uzdatniania wody, ewentualnie z kosztem zmiany lokalizacji ujęcia.

6. Zatwierdzenie dokumentacji (zasobów i zasięgu strefy ochronnej ujęcia)

Na podstawie przygotowanej dokumentacji organ administracji geologicznej zatwierdza zasoby eksploatacyjne ujęcia. Decyzja ta stanowi formalną podstawę do ubiegania się przez użytkownika ujęcia o pozwolenie wodnoprawne na pobór wód w zaplanowanej ilości. Jeżeli jednak zasoby eksploatacyjne ujęcia wyznaczone są w sposób niewłaściwy lub nie uwzględniono wszystkich wskazanych powyżej elementów, zatwierdzenie dokumentacji powinno być wstrzymane do czasu uzupełnienia braków. Dopiero dokumentacja wyczerpująca wszystkie wymagane elementy może być podstawą do dalszych działań związanych z eksploatacją ujęcia, uzyskaniem pozwolenia wodnoprawnego i ustanowieniem strefy ochronnej ujęcia, co stanowi podstawę dla sprawnego oraz racjonalnego użytkowania ujęcia wód podziemnych.

POZWOLENIA WODNOPRAWNE

W art. 31 ustawy Prawo wodne (Ustawa, 2001) korzystanie z wód zostało zdefiniowane przez ustawodawcę jako używanie wód na potrzeby ludności oraz gospodarki, przy czym owo korzystanie nie może powodować pogorszenia stanu wód i ekosystemów od nich zależnych, w szczególności ustaleń planu gospodarowania wodami na obszarze dorzecza, a także marnotrawstwa wody, marnotrawstwa energii, ani wyrządzać szkód. Zostały wyróżnione trzy rodzaje korzystania z wód (ryc. 2), wśród których uzyskanie pozwolenia wodnoprawnego w drodze decyzji administracyjnej wymaga szczególnie korzystanie z wód.

Ryc. 2. Rodzaje korzystania z wód (wg ustawy Prawo wodne)

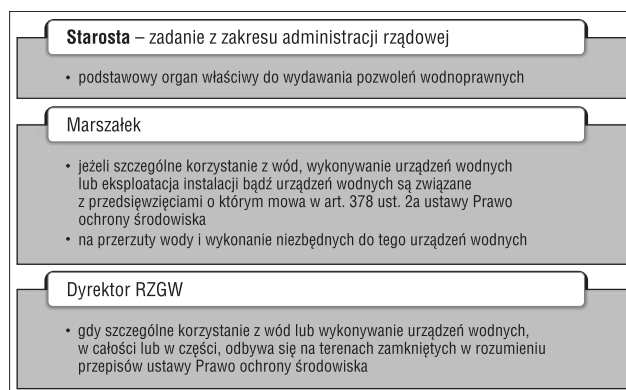
W odniesieniu do wód podziemnych, poza szczególnym korzystaniem z wód, pozwolenie wodnoprawne wymagane jest także na potrzeby:

- wykonywania urządzeń wodnych,
- długotrwałego obniżania poziomu zwierciadła wody podziemnej,
- piętrenia wody podziemnej,
- odwodnienia obiektów lub wykopów budowlanych (jeżeli zasięg leja depresji wykracza poza granice terenu, którego zakład jest właścicielem) oraz zakładów górniczych.

Ustawa Prawo wodne precyzuje sposób korzystania z wód wskazując, że wody podziemne wykorzystuje się przede wszystkim do zaopatrzenia ludności w wodę przeznaczoną do spożycia, na cele socjalno-bytowe oraz na potrzeby produkcji artykułów żywnościowych i farmaceutycznych. Dopiero w dalszej kolejności wody podziemne mogą być wykorzystywane na inne cele, przy czym ustawodawca zabezpieczył pierwszeństwo zakładów pobierających wodę w celu zaopatrzenia ludności w wodę przeznaczoną do spożycia w procedurze ubiegania się o uzyskanie pozwolenia wodnoprawnego (art. 123, ust 1).

Pozwolenie wodnoprawne wydawane jest w drodze decyzji administracyjnej na czas określony (nie dłużej niż na 20 lat). Ustala ono cel i zakres korzystania z wód oraz obowiązki niezbędne ze względu na ochronę zasobów środowiska, interesów ludności i gospodarki. Pozwolenie może zostać cofnięte lub ograniczone za odszkodowaniem, jeżeli jest to uzasadnione interesem społecznym lub ważnymi względami gospodarczymi. Zgodnie z art. 125 ustawy Prawo wodne pozwolenie wodnoprawne nie może naruszać:

- ustaleń planów gospodarowania wodami na obszarze dorzecza;
- warunków korzystania z wód regionu wodnego;
- warunków korzystania z wód zlewni;
- ustaleń planów zarządzania ryzykiem powodziowym;
- ustaleń planów przeciwdziałania skutkom suszy;
- ustaleń krajowego programu ochrony wód morskich;
- ustaleń krajowego programu oczyszczania ścieków komunalnych;
- ustaleń miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego oraz decyzji o warunkach zabudowy;
- wymagań ochrony zdrowia ludzi, środowiska i dóbr kultury wpisanych do rejestru zabytków oraz wynikających z odrębnych przepisów.

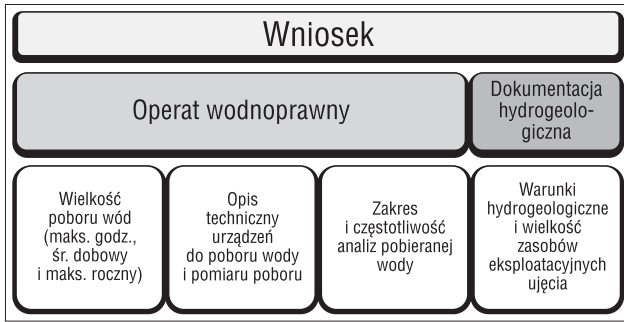
Ryc. 3. Organy właściwe do wydawania pozwoleń wodnoprawnych

Podstawowym organem właściwym do wydawania pozwoleń wodnoprawnych, poza kilkoma wyłączeniami, jest starosta (ryc. 3).

Zgodnie z ustawą Prawo wodne (Ustawa, 2001), pozwolenie wodnoprawne powinno określać ilość pobieranej lub odprowadzanej wody, w tym w szczególności maksymalną ilość m³ na godzinę i średnią ilość m³ na dobę oraz maksymalną ilość m³ na rok. Tak sformułowany obowiązek powoduje czasem problemy w ustaleniu zgodności prowadzonego wydobycia wody z obowiązującym pozwoleniem wodnoprawnym i może dochodzić do okresowego przekroczenia dopuszczalnych wartości średnich dobowych, przy jednoczesnym zachowaniu wartości maksymalnej rocznej. Dotyczy to sytuacji, gdy pobór wody z ujęcia realizowany jest w sposób wyraźnie nierównomierny w ciągu roku (zróżnicowanie sezonowe). W takich przypadkach zaleca się dodatkowo ustalanie wartości średnich dobowych w określonych okresach roku, wyróżniających się wielkością poboru (np. w okresie kampanii owocowo-warzywnych, nawodnień rolniczych).

Wniosek o udzielenie pozwolenia wodnoprawnego, zgodnie z art. 131 ustawy Prawo wodne, powinien zawierać operat wodnoprawny oraz opis prowadzenia zamierzonej działalności sporządzony w języku nietechnicznym. Treść operatu wodnoprawnego składa się z dwóch części: opisowej i graficznej. Część opisowa operatu winna zawierać oznaczenie zakładu ubiegającego się o wydanie pozwolenia, jego siedziby oraz wyszczególnienie, m.in. celu i zakresu zamierzonego korzystania z wód, stanu prawnego nieruchomości usytuowanych w zasięgu oddziaływania zamierzonego korzystania z wód lub planowanych do wykonania urządzeń wodnych, a także wyszczególnienie obowiązków ubiegającego się o wydanie pozwolenia w stosunku do osób trzecich oraz szereg wskazanych w tym przepisie wymogów technicznych. Do wniosku, na podstawie którego wydaje się pozwolenie wodnoprawne na pobór wód powinny być również dołączone: określenie wielkości poboru wód, opis techniczny urządzeń służących do poboru wód oraz pomiary wielkości poboru wody, a także określenie zakresu i częstotliwości analiz pobieranej wody. Do operatu wodnoprawnego dołączana jest również dokumentacja hydrogeologiczna określająca warunki hydrogeologiczne i wielkość zasobów eksploatacyjnych ujęcia wód podziemnych (ryc. 4).

Ważną kwestią, często poruszaną przez użytkowników wód, jest weryfikacja udzielonych pozwoleń wodnopraw-

Ryc. 4. Dokumenty wymagane do uzyskania pozwolenia wodnoprawnego

nych. Zgodnie z ustawą Prawo wodne, przeglądu pozwoleń wodnoprawnych na pobór wód lub wprowadzanie ścieków do wód, ziemi lub urządzeń kanalizacyjnych, a także realizacji działań wynikających z tych pozwoleń, właściwy organ dokonuje co najmniej raz na 4 lata. Ustawodawca przewidział dodatkowe możliwości weryfikacji pozwoleń wodnoprawnych, wskazując w art. 113, że jeżeli na podstawie wyników monitoringu wód lub innych danych, w tym danych uzyskanych w toku opracowywania projektu programu wodno-środowiskowego kraju lub jego aktualizacji, Prezes Krajowego Zarządu Gospodarki Wodnej stwierdził, że jest zagrożone osiągnięcie celów środowiskowych, to dokonuje się dodatkowego przeglądu udzielonych pozwoleń wodnoprawnych. W uzasadnionych przypadkach właściwy organ może cofnąć lub ograniczyć pozwolenie wodnoprawne bez konieczności przyznania odszkodowania. Podstawa do takich działań występuje w sytuacjach, gdy:

- zakład zmienił cel i zakres korzystania z wód lub warunki wykonywania uprawnień ustalonych w pozwoleniu;
- urządzenia wodne zostały wykonane niezgodnie z warunkami ustalonymi w pozwoleniu wodnoprawnym lub są nienależycie utrzymywane;
- zakład nie realizuje obowiązków wobec innych zakładów posiadających pozwolenie wodnoprawne, uprawnień do rybactwa oraz osób narażonych na szkody, albo nie realizuje przedsięwzięć ograniczających negatywne oddziaływanie na środowisko, ustalonych w pozwoleniu;
- zasoby wód podziemnych uległy zmniejszeniu w sposób naturalny;
- zakład nie rozpoczął w terminie korzystania z uprawnień wynikających z pozwolenia wodnoprawnego lub nie korzystał z tych uprawnień przez okres co najmniej 2 lat;
- jest to konieczne dla osiągnięcia celów środowiskowych w zakresie wynikającym z planu gospodarowania wodami na obszarze dorzecza, warunków korzystania z wód regionu wodnego lub warunków korzystania z wód zlewni i uzasadnione wynikami monitoringu wód;
- nastąpiło zagrożenie osiągnięcia celów środowiskowych i jest to uzasadnione danymi z monitoringu wód oraz wynikami dodatkowego przeglądu pozwoleń wodnoprawnych, o którym mowa w art. 113c ust. 1 pkt 2 ustawy Prawo wodne.

Pozwolenie wodnoprawne można także cofnąć lub ograniczyć za odszkodowaniem, jeżeli jest to uzasadnione interesem społecznym albo ważnymi względami gospodarczymi. O odszkodowaniu orzeka, w drodze decyzji,

organ właściwy do cofnięcia lub ograniczenia pozwolenia wodnoprawnego. Odszkodowanie przysługuje od:

- starosty, z budżetu powiatu – jeżeli cofnięcie lub ograniczenie pozwolenia jest uzasadnione interesem społecznym;
- tego, który odniesie korzyści z cofnięcia lub ograniczenia pozwolenia wodnoprawnego, jeżeli cofnięcie lub ograniczenie pozwolenia wodnoprawnego jest uzasadnione ważnymi względami gospodarczymi.

Informacja o udzielonych pozwoleniach wodnoprawnych jest gromadzona przez właściwe terytorialnie regionalne zarządy gospodarki wodnej, w ramach prowadzenia katastru wodnego, stanowiącego system informacyjny o gospodarowaniu wodami służący do ewidencjonowania i bilansowania zasobów wód śródlądowych powierzchniowych oraz podziemnych. Dokumentacje hydrogeologiczne, stanowiące podstawę udzielenia pozwolenia wodnoprawnego, są gromadzone w Narodowym Archiwum Geologicznym prowadzonym przez PIG-PIB.

LITERATURA

- DĄBROWSKI S., GÓRSKI J., KAPUŚCIŃSKI J., PRZYBYŁEK J. & SZCZEPAŃSKI A. 2004 – Metodyka określania zasobów eksploatacyjnych ujęć zwykłych wód podziemnych. Poradnik metodyczny, Warszawa.
- DYREKTYWA 2000/60/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 23 października 2000 r. ustanawiająca ramy wspólnotowego działania w dziedzinie polityki wodnej.
- HERBICH P., KAPUŚCIŃSKI J., NOWICKI K. & RODZIOCH A. 2013 – Metodyka określania zasobów dyspozycyjnych wód podziemnych w obszarach bilansowych z uwzględnieniem potrzeb jednolitych bilansów wodnospodarczych. Poradnik metodyczny. Warszawa.
- NORMA PN-G-02318:1994. Studnie wiercone. Zasady projektowania, wykonania i odbioru.
- PRZYTUŁA E., HERBICH P. & MORDZONEK G. 2013 – Aktualny i planowany stan rozpoznania zasobów dyspozycyjnych wód podziemnych w Polsce. Biul. Państw. Inst. Geol., 456: 487–494.
- PRZYTUŁA E. 2015 – Prowadzenie, aktualizacja i udostępnianie bazy danych GIS zasobów dyspozycyjnych i perspektywicznych wód podziemnych dla obszaru Polski. Zadania państwowej służby hydrogeologicznej. Materiały niepublikowane, archiwum PSH.
- ROZPORZĄDZENIE Ministra Środowiska z dnia 20 grudnia 2011 r. w sprawie szczegółowych wymagań dotyczących projektów robót geologicznych, w tym robót, których wykonywanie wymaga uzyskania koncesji. Dz.U. z 2011 r. Nr 288 poz. 1696.
- ROZPORZĄDZENIE Ministra Środowiska z dnia 8 maja 2014 r. w sprawie dokumentacji hydrogeologicznej i dokumentacji geologiczno-inżynierskiej. Dz.U. z 2014 r. poz. 596.
- SŁOWNIK HYDROGEOLOGICZNY 2002 – Praca zbiorowa pod red.: Dowgiałły J., Kleczkowskiego A., Macioszczyka T. & Różkowskiego A., wyd. II, Państw. Inst. Geol., Warszawa.
- USTAWA Prawo budowlane z dnia 7 lipca 1994 r. Dz.U. z 2010 r. Nr 243 poz. 1623 t.j.
- USTAWA z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym. Dz.U. z 2015 r. poz. 199 t.j.
- USTAWA z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody. Dz.U. z 2015 r. poz. 1651 t.j.
- USTAWA z dnia 13 kwietnia 2007 r. o zapobieganiu szkodom w środowisku i ich naprawie. Dz.U. z 2014 r. poz. 210 t.j.
- USTAWA z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko. Dz.U. z 2013 r. poz. 1235 t.j.
- USTAWA Prawo geologiczne i górnicze z dnia 9 czerwca 2011 r. Dz.U. z 2015 r. poz. 196 j.t.
- USTAWA Prawo ochrony środowiska z dnia 27 kwietnia 2001 r. Dz.U. z 2013 r. poz. 1232 z późn. zm.
- USTAWA Prawo wodne z dnia 18 lipca 2001 r. Dz.U. z 2012 r. Nr 0 poz. 145 z późn. zm.
- WOŹNICKA M. (red.) 2015 – Zadania państwowej służby hydrogeologicznej w 2014 roku. Synteza. Biul. Państw. Służby Hydrogeol. Materiały niepublikowane. Archiwum PSH (www.psh.gov.pl).